

מורים מובילים שינוי

נייר מדיניות מס' 3

הקמת בית ספר בישראל

הקמת בית ספר חדש בישראל, שלא באפיק הממלכתי, מה שקרוי "בית ספר פרטי", היא תהליך מורכב ביותר. גם תקציבם של "בתי ספר פרטיים" כאלו נמוך במידה ניכרת מהתקציב שלו זכאים בתי הספר הממלכתיים. בנייר זה אנו סוקרים את מצב העניינים הנוכחי בישראל ושוטחים כמה הצעות לשינוי המצב.

חשיבותו של החינוך הפורמלי בחיי הילד והוריו היא כבירה, אך בפועל מידת השפעתו של אדם על חינוך ילדיו כמעט בלתי קיימת בישראל. על זכותו של הורה לבחור את החינוך שיקבלו ילדיו אין חולק – אך הלכה למעשה זכות יסוד זו מוגבלת עד מאוד במדינת ישראל (בנקודה זו יש לציין כי הדברים דלהלן נכונים רק לגבי בתי ספר לא חרדים. הדרך לפתוח בתי ספר חרדים "פרטיים" שונה. לא נרחיב כאן בעניין זה).

מעבר לסוגיית הבחירה בין בתי הספר שנידונה על ידינו בנייר בפני עצמו, הקמה של מוסד חינוכי בישראל, תחת המגבלות החוקיות הקיימות בארץ, היא כמעט בלתי אפשרית. על פי רוב, היוזמה להקמת בית ספר היא של משרד החינוך או הרשות המקומית, בהתאם לצרכים הדמוגרפיים באזור מוקם. עם זאת מבחינה עקרונית, קבוצת הורים או תאגיד יכולים ליזום פתיחה של בית ספר. אכן, כאשר קבוצת הורים תתאגד להקים מוסד חינוכי שיצמד בדרך שהם מבקשים להנחיל לילדיהם, היא תיתקל בהגבלות קשיחות. אם תציית להם, יהפוך המוסד ל"עוד" בית ספר; אם לא תציית להם – לא יקום בית הספר, ואם יקום – יתקצב בחסר. נפרט דברינו.

כאשר קבוצת הורים מבקשת לפתוח בית ספר, עליה לעמוד בדרישות הנקובות בחוק פיקוח על בתי ספר, התשכ"ט–1969, לשם קבלת רישיון להקמת מוסד חינוכי. מוסד כזה, שלו מאפיינים ייחודיים, ייקרא בדרך כלל "מוכר שאינו רשמי". הרישיון ניתן על פי קריטריונים שונים ועל בית הספר לחדש את הרישיון כל שנה. חלק מהתנאים לקבלת רישיון ברורים והגיוניים – כאלו הם הדרישות למספר מינימום של תלמידים, לעמידה בתנאים פדגוגיים ותקני בטיחות, היגיינה וניהול – אך מסתבר שאין די בכך.

גם לאחר עמידה בכל התנאים וקבלת רישיון, נדרש בית הספר לקבל הכרה משר החינוך, אך מסתבר כי שר החינוך רשאי – מסיבות שרירותיות – להחליט שלא לאפשר את פתיחת בית הספר. תקנה 1א3 לתקנות חינוך ממלכתי (מוסדות מוכרים), התשי"ד–1953, שנכנסה לתוקפה בשנת 2009, מאפשרת לשר לשקול שיקולים שונים בבואו לאשר פתיחת בית ספר: "(1) סגירה צפויה של כיתות, מוסד חינוך או מוסדות חינוך במערכת החינוך הממלכתית; (2) פגיעה צפויה במספר

התלמידים או בשיעורם במערכת החינוך הממלכתית; (3) פגיעה צפויה בהרכב האינטגרטיבי, של התלמידים במערכת החינוך הממלכתית...".

קל להבין כי שיקולים אלו מצמצמים לאפס את היכולת לפתוח בית ספר חדש, כל שכן אם יש חשש ש"יפגע" במערכת החינוך הממלכתית – כלומר יאתגר אותה, באמצעות הוראה חדשנית, הישגים גבוהים ועוד. הלכה למעשה, התקנה הנזכרת מעקרת את היכולת להקים בית ספר חדש, שונה וטוב יותר. כאשר מוקם בית ספר חדש, משמעות הדברים היא – כמעט תמיד – שמוסדות החינוך הקיימים "לא סיפקו את הסחורה". בהתאם, ברור שבית הספר החדש, ה"פרטי", אמור לשמש אלטרנטיבה טובה ומושכת – ועל כן "יפגע" במוסדות הקיימים.

לבסוף, גם כאשר מוסד מסוים זוכה להכרה ונפתח, התקציב הממשלתי שהוא מקבל הוא מועט ביחס למקביליו בחינוך הממלכתי: באופן רשמי, כ-65%–75 תקציב ביחס לבית ספר רשמי, ובפועל הרבה פחות מכך. הלכה למעשה, משרד החינוך מונע תחרות בחינוך ופוגע פגיעה מוסרית קשה בזכותם של הורים לחנך את ילדיהם על פי השקפת עולמם.

ברי אפוא כי מצב עניינים זה דורש תיקון מייד. פתיחת "שוק" החינוך באמצעות הקלות ברישוי והכרה של בתי ספר חדשים, תחת פיקוח של משרד החינוך, יאפשר להורים להקים בתי ספר בהתאם להשקפת עולמם. במקביל נדרש להפנים, כפי שכבר ציינו בנייר אחר, כי תחרות בין בתי ספר אינה מאיימת על מערכת החינוך אלא להפך – מעודדת אותה להשתפר ויוצרת תמריץ חיובי להתקדמות. המאבק על לב התלמידים עתיד להניב פירות בדמות הישגים ויוזמות חדשניות. כפי שכבר ראינו בנייר בנוגע לבחירת הורים, צעדים ממין אלו גם תורמים למוביליות חברתית של קבוצות חלשות. הקלה על תהליך פתיחת בית ספר פרטי יאשר להסיט תקציבים אל בתי הספר והרשויות הנצרכות.

המלצות

(1) יש לצמצם את התנאים לקבלת רישיון להקמת בית הספר ולהעמידם על העקרונות הבסיסיים ביותר: תנאי היגיינה ובטיחות נאותים, רמת לימודים מספקת והוכחת מספר מינימום.

(2) יש לבטל את התקנה המאפשרת לשר שלא להכיר בבית ספר העומדים בתנאים הנדרשים, מסיבות שרירותיות.

(3) במידה שבית הספר עומד בתנאים הנדרשים, נדרש להעניק לו את מלוא התקציב בדומה לבתי ספר רשמיים.